

Adnan Menderes, 'Türkiye'yi küçük Amerika' yapacağını söylemişti. Türkiye'nin 1980 öncesi kapalı ekonomisinde, iç piyasada ne üretilirse satılabiliyordu. Adnan Menderes'in hayalini gerçekleştirmek Turgut Özal'a nasip oldu. Ekonomi dışı açıldı ve Türkiye serbest piyasa ekonomisine hızlı bir giriş yaptı. Garanti Bankası Genel Müdür Yardımcısı Ali Fuat Erbil hatırlıyor, devir 'prensler' devriydi. Bavalunu kapalı ticaret için yurtdışına gitmeye başladı. Yatırımlar borç ve devlet teşviği ile gerçekleştiriliyordu.

Aynı dönemde dünyaya bir göz atalım. 1989 Berlin Duvarı'nın yıkıldığı ve Soğuk Savaş'ın bittiğinin anlaşıldığı yıllar. Piyasa ekonomisinin ağırlıkta olduğu bir döneme gidiliyor. Bu yıllar aynı zamanda Türkiye'ye ilk sıcak paranın girdiği yıllar. Uğur Civelek, "Bunu biz Türkiye'ye sermaye girsin diye aldık ama sonra bu sermayenin esiri olduk. Ondan sonra bu para kaçarsa diye korkar hale geldik" diyor. 1990 yılına gelindiğinde, Türkiye ekonomisi Körfez Krizi ile sarsıldı. Arkasından 1994 krizi geldi. 1997'de Asya Pasifik krizi, 1998'de Rusya ve 1999'da Arjantin. Ekonomist Can Fuat Gürlesel, 1997-1998 ve 1999'da arka arkaya gelen ekonomik krizlerin, gelişmekte olan ülkeler için ciddi sıkıntılar yarattığını söylüyor: "Türkiye de global anlamda gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı krizler nedeniyle 1999 yılı sonunda IMF ile masaya oturup yeni bir program üzerine çalışmaya başladı." Sonrasını hepimiz biliyoruz. Bu programa uyamadık ve Türkiye 2000 yılı Kasım ayında ardından 2001 yılı Şubat'ında arda arda gelen ekonomik krizlerle sarsıldı.

2001: Değişimin Gerçek Başlangıcı

Türkiye daha önce de birçok ekonomik kriz görmüştü. Ancak 2001 yılında ilk defa gerçekten anlaşıldı ki, yüksek enflasyonla yola devam etmek mümkün değil.

1990'lı yıllarda Türkiye satışa ve kâra odaklanmıştı. Enflasyonun şişirdiği bir iç talep vardı ve işletmeler verimlilikle rekabeti göz ardı ediyordu. Gürlesel, "Yüksek faiz ve enflasyon yüzünden şirketler faaliyet dışı gelirleri sayesinde operasyonel anlamda zarar etmeyi dahi göze alabiliyorlardı" diyerek devam ediyor: "Enflasyonun canlı tuttuğu iç talep sayesinde şirketler ne üretirlerse satabiliyor, maliyetleri umarsamıyorlardı." Ama artık böyle olmasına imkan kalmadığını herkes 2001 Şubat krizinden sonra anladı. Operasyonel kârlılık önem kazandı. Bankalar gerçek bankacılık yapmak, şirketler verimliliği artırıp maliyetlerini düşürmek ve böyle rekabet edebilmek zorundaydılar. 1994 yılında önemli bir büyüme trendine giren ihracat, ikinci önemli çıkışı 2001, 2002 yılında yaptı. İç pazarda umduğunu bulamayan şirketler, dış pazarlara açılmak zorundaydı. 2001 yılına kadar kapasite artırımı yatırımı yapan şirketler, artık teknoloji yenileme ve verimliliği artırma yolunda yatırımlara yöneldi. Can Fuat Gürlesel, o zamana kadar işletme sermayesini kişisel servetine ekleyen patronların da, 2001 yılından sonra bu servetlerini işletmeye aktarmaya başladıklarını dikkat çekiyor.

Özetlemek gerekirse, kabul edelim ya da etmeyelim, pazarlamadan, üretim ve finansmana tüm iş süreçleri yeniden gözden geçiriliyor. Büyük şirketlerin küçükleri ezdiği rekabet, yerini işbirliği ve ortaklıklara bırakıyor. Küçük ama çevik ve esnek şirketler büyüklerle rekabet imkanı buluyor, fiyat rekabeti ve ürün çeşitliliğinin artması şirketleri markalaşmaya ve sosyal sorumluluk projelerine itiyor. Maliyetleri düşük tutmak ve verimlilik konusunda Ford'un 100 yıl önce koyduğu kurallar yeniden hatırlanıyor. Tüm bunları tekrar edenler değil, gereğini yerine getirebilenler geleceğin uzun ömürlü şirketleri olabilecek.

1997

Asya Krizi

Krizin başlangıç tarihi 2 Temmuz 1997 yani Tayland'ın para birimi Baht'ı devalüe olması olarak kabul ediliyor. Asya sürede Endonezya, Güney Kore'yi içine çekti. Asya Krizi'ne dönüştü.

1998

Rusya Krizi

Rusya'nın ekonomik krize girmesi, baval ticaretini de vurdu. 1996 yılında 8.8 milyar dolar olan ticaret, 1997'de 5.8 milyar dolara geriledi. Kriz sonrası Rusya, Çin gibi daha ucuz pazarlara yöneldi.

2000-2001

Büyük Değişim

Anayasa'nın firtatılması ile özdeşleşen kriz, 2000 Kasım'da devalüasyonla başladı. 2001 Şubat'ında ikinci bir kriz daha geldi. Kemal Derviş, ekonomiden sorumlu devlet bakanı oldu.

* İş Adanı Entellektüel Oldu

Rifat Bali / Gazeteci - Yazar

İletişim yayınlarından çıkan "Tarz-ı Hayattan Life Style'a" isimli kitabında iş dünyasındaki ve iş adamı profilindeki değişime değinen gazeteci Rifat Bali, 1980 öncesinde fazla gözönünde bulunmayan iş adamlarının, liberalleşmeyle birlikte birer 'entellektüel' olarak ortaya çıktıklarını anlatıyor. Bali'ye göre, buna kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması da ön ayak oldu.

"Bugünkü büyük basın gruplarının temelleri de 10 yıl öncesine dayanıyor, dergilerin yaygınlaşması da..." diyen Bali, sözlerini şöyle sürdürüyor: "Sivil toplum kuruluşları da bu kadar yaygın değildi. İş dünyasının sivil toplum kuruluşları da bu kadar yaygın değildi ve sesleri çok çıkmıyordu. TÜSİAD'ın sadece ekonomi ağırlıklı görüşleri vardı. Şimdi siyaset, eğitim, ekonomi, dış politika gibi her alanda görüş bildiriyor."

